

EVOLUCIÓ DELS PREUS LLEIDATANS A LA BAIXA EDAT MITJANA (1362-1500)

CATERINA ARGILÉS I ALUJA

L'ESTUDI DEL MOVIMENT DELS PREUS ALS SEGLES XIV I XV. ESTAT DE LA QÜESTIÓ

Parlar dels segles xiv i xv significa, tant pel que fa a Catalunya com per a la resta de països europeus, parlar de crisi. Des de l'òptica d'una imatge totalitzadora, el concepte de crisi, el tenim en compte com un element de canvi i/o reestructuració, en el qual els aspectes econòmics s'interrelacionen amb els aspectes socials, polítics, jurídics, mentals i ideològics.¹

Pel que fa a l'aspecte econòmic, i més concretament a l'evolució dels preus europeus durant la baixa edat mitjana, la bibliografia és, sortosament, abundant. Destaquem, solament per fer esment d'alguns d'ells, l'estudi de G. Bois que compara les dades obtingudes per ell mateix referent a Rouen, amb les ja publicades per altres autors, sobre la península Ibèrica, Tolosa, nord de França, Flandes, Brabant i Anglaterra.² El llibre de N. S. G. Pounds on compara preus d'Anglaterra, Gant i Cracòvia.³ I el de W. Abel que utilitza dades d'Anglaterra, França, Alemanya i Polònia.⁴

Tots ells estan d'acord a dividir la baixa edat mitjana en dues fases ben diferenciades: una d'expansió, que es mantingué fins al principi del segle xv, seguida d'una altra de contracció que va perdurar fins al segle xv.

Es tracta d'un moviment de baixa de preus generalitzat arreu d'Europa, però que tingué una cronologia lògicament diferenciada a cada país. La discussió se centra a identificar els factors causals que van provocar aquest moviment; entre els quals la moneda i la demografia són

1. Per a una visió general de la crisi a Europa durant els segles xiv i xv vegeu, entre altres: B. GUENÉE (1985), *Occidente durante los siglos xiv i xv. Los Estados*, Barcelona: Ed. Labor, col. Nueva Clio, núm. 22; J. HEERS (1984), *Occidente durante los siglos xiv i xv. Aspectos económicos y sociales*, Barcelona: Ed. Labor, col. Nueva Clio; G. A. J. HODGETT, *A Social and Economic History of Medieval Europe* (1972), Londres: Methuen and Ltd, E. MITRE (1983), *Introducción a la Historia de la Edad Media*, Madrid: Historia Universal Istmo; C. M. RONCIÉRE, P. de la CONTAMINE, R. DELORT (1971), *L'Europe au moyen age*, París: Ed. Armand Colin; F. SEIBT, W. EBERHARD (1993), *Europa 1400. La crisis de la baja Edad Media*, Barcelona: Ed. Crítica; L. SUÁREZ FERNÁNDEZ (1969), *Historia social y económica de la Edad Media Europea*, Madrid: Ed. Espasa Calpe. Referent a la crisi d'un país determinat: Gran Bretanya, vegeu N. HYBEL (1989), *Crisis or change. The concep of Crisis in the Light of Agrarian Structural Reorganization in Late Medieval England*, Deenmark: Aarhus University Press, Acta Jutlandica LXVI:1, Humanities Series 64, que fa un repàs exhaustiu de la historiografia anglesa.

2. G. BOIS (1976), *The crisis of feudalism. Economy and society in Eastern Normandy, c.1350-1550*, Londres: Cambridge University Press, p. 95-96.

3. N. S. G. POUNDS (1981), *Historia económica de la Europa medieval*, Barcelona: Ed. Crítica, p.554-557.

4. W. ABEL (1973), *Crisis agraires en Europe (xiii-xx siècle)*, París: Flammarion, p.71-77.

considerats els més fonamentals. En relació a això, G. Bois considera que el fet que l'evolució econòmica d'Europa als segles *xiv* i *xv* sigui tan similar dins d'una gran diversitat geogràfica i històrica, tan sols es pot explicar a partir d'unes causes comunes que s'han de buscar en ambdós factors.

Alguns historiadors, però, donen una especial rellevància a l'aspecte monetari i consideren que la causa primordial que determina el moviment dels preus és la devaluació de la moneda.

Entre ells trobem a H. A. Miskimin, qui⁵ observa a França una relació directa entre la devaluació de la moneda i l'augment dels preus nominals del blat. I arriba a la conclusió que durant el segle *xv* l'economia francesa fou extremadament vulnerable als capricis dels corrents internacionals de l'or i la plata. També D. L. Farmer tracta de la relació existent entre la devaluació de la moneda i les oscil·lacions del preu del blat francès durant el segle *xiv*.⁶ Finalment, N. S. G. Pounds atribueix a la mateixa causa el sobtat augment del preu del gra a Gant durant les dues darreres dècades del segle.⁷

En canvi, altres historiadors consideren com a factor causal més important de la depressió dels segles *xiv* i *xv* la disminució de població. D. C. North i R. P. Thomas⁸ són del parer que aquesta va provocar una sèrie d'importants canvis tant econòmics com socials que afectaren l'evolució dels preus; i destaquen com a punts importants, l'augment dels estocs monetaris per càpita, l'augment de la productivitat agrària, la reducció del volum de comerç, l'estímul de l'economia d'autosuficiència i el canvi de relacions entre el senyor feudal i el camperol.

Quan el producte en qüestió és un producte agrícola, en el seu preu també hi té un paper molt important un altre factor: la producció. Tant M. M. Postan com N.S. G. Pounds li donen una rellevància especial.

Per a M. M. Postan, preus, població i producció agrària es presenten com a aspectes diferents d'un mateix procés, que atravessaren fases evolutives similars combinant-se i actuant els uns sobre els altres en tots els esdeveniments importants de la història econòmica medieval. Però per la seva interacció és impossible considerar-ne un d'ells com el motor principal.⁹

Segons N. S. G. Pounds en qualsevol sèrie de preus de productes de primera necessitat, com són els agrícoles s'hi reflecteixen diversos factors, entre els quals destaquen: *a)* un canvi cíclic anual i amb importants diferències segons el moment, en relació amb el temps de collita. *b)* L'abundància o escassetat de la collita. *c)* La quantitat de moneda disponible, la seva qualitat i la rapidesa de circulació.¹⁰

El problema està a trobar les causes específiques que en cada moment concret provocaren una determinada situació dels preus, i els historiadors no sempre hi coincideixen. Diversitat

5. H. A. MISKIMIN (1984), *Money and power in fifteenth-century France*, Yale: Yale University, p. 63-68.

6. D. L. FARMER (1969), «Some livestock price movements in thirteenth-century England», *EHR*, vol. XXI.

7. POUNDS (1981), p. 553.

8. D. C. NORTH, R. P. THOMAS (1973), *The Rise of the western world*, Cambridge: University Press, p. 76-79.

9. M. M. POSTAN (1981), *Ensayos sobre agricultura y problemas generales de la economía medieval*, Madrid: Ed. Siglo XXI, p. 17.

10. POUNDS (1981), p. 552-553.

d'opinions que queda reflectida en la controvèrsia entre G. Bois, que va proposar unes fases de l'evolució dels preus de la Normandia oriental¹¹ i J. Day que hi va fer una sèrie d'observacions sobre les causes que motivaren cadascuna d'aquelles fases.¹²

Un segon punt en què tots els historiadors estan d'acord és en el comportament tan diferent que van seguir els preus agraris i els preus industrials. Els preus agraris baixaren més i amb més rapidesa que els dels productes industrials. En canvi tampoc coincideixen en les causes que l'originaren.

D. C. North i R. P. Thomas,¹³ i G. Bois,¹⁴ coincideixen a atribuir la causa d'aquest comportament diferent a un augment de la productivitat agrària, ja que la gran quantitat de terres disponibles motivà el conreu de les millors, mentre la productivitat dels productes manufacturats es va mantenir pràcticament igual. En canvi, W. Abel¹⁵ considera que el motiu l'hem de buscar en la disparitat existent entre la producció i la demanda, sent necessari per delimitar-la l'estudi acurat del moviment poblacional.

Els historiadors alemanys es plantegen unes altres dues hipòtesis en resposta a perquè la regressió demogràfica no va arrossegar també els preus dels productes industrials.¹⁶ És que la població urbana va minvar més i el subministrament de productes industrials, llavors, va declinar més que la demanda? O va ésser la intervenció del factor corporatiu que va afavorir el manteniment dels preus urbans en front dels preus agraris.

Malauradament la bibliografia relativa a l'estudi del moviment dels preus als segles xiv i xv a la península Ibèrica és molt reduïda.

L'únic estudi fet amb profunditat que coneixem és el d'E. J. Hamilton referent als regnes de Navarra, Aragó i València.¹⁷ L'historiador proposa una successió d'etapes en cadascun dels tres regnes que en línies generals coincideixen i que segueixen també les directrius més amunt esmentades per Europa —preus durant el segle xiv i estancament amb tendència a la baixa durant el segle xv—. Etapes acceptades per tothom, malgrat que alguns historiadors en qüestionin les causes que les provocaren i que es poden concretar en les fases següents:¹⁸

— 1340-1380. Període que es caracteritza per un augment brusc dels preus, conseqüència de l'augment dels estocs d'or. Aquest és degut a l'arribada de l'esmentat metall de les mines de Silèsia i Hongria, del comerç amb Àfrica i de la balança mercantil entre Orient i Occident favorable a Occident. Juntament amb aquestes causes que proposa Hamilton, J. Vicens Vives considera que cal tenir en compte altres causes de caràcter intern, especialment els efectes de la pesta negra que va arribar a les costes catalanes l'any 1348. Malgrat la manca de dades bibliogràfiques

11. BOIS (1976), p. 88-90.

12. J. DAY (1987), *The medieval market economy*, Nova York: Basic Blackwell, p. 97-103.

13. NORTH i THOMAS (1973), p. 77.

14. BOIS (1976), p. 92-93.

15. ABEL (1973), p. 71-77.

16. Segons BOIS, (1976) p. 91-92.

17. E. J. HAMILTON (1936), *Money, prices and wages in Valencia, Aragon and Navarre (1351-1500)*, Cambridge.

18. Utilitzem la divisió cronològica que en fa J. VICENS VIVES, (1977), *Manual de Historia Económica de España*, Barcelona: Ed. Vicens Vives, p-204-206.

hom considera que la pèrdua poblacional causada per la pesta negra va ésser notable, condicionant l'evolució natural de la població i provocant la desfeta del sistema productiu. A més, J. Vicens Vives i Ch. E. Dufourcq i J. Gautier-Dalché coincideixen a considerar que el canvi de la balança comercial entre Orient i Occident no ha estat demostrat. I referent al tràfec amb Àfrica, aquests darrers historiadors, consideren que havia provocat una afluença d'or des de molt abans de 1340.¹⁹

— 1380-1425. Període d'inestabilitat conseqüència d'un reajustament necessari després del bruscat augment de preus anterior, que s'aprecia especialment a Aragó degut al seu predomini agrícola.

— 1425-1460. Període de tendència depressiva, deguda a la recuperació demogràfica i a la menor existència d'or i plata. S'inicia primer a Aragó, però s'estén als altres regnes a partir de la quarta dècada.

— 1460-1480. Període crític a causa de la Guerra Civil catalana que repercuteix especialment a Aragó.

— 1480-1500. Període de tendència depressiva conseqüència de l'escassetat de circulació aurífera.

Posteriorment, Ph. Wolff, utilitzant les dades proporcionades per E. J. Hamilton, fa un replantejament del tema.²⁰ En primer lloc realitza una crítica de les fonts emprades per E. J. Hamilton i del mètode analític que aquest utilitza, proposant-ne un d'alternatiu. En segon lloc, discrepa d'E. J. Hamilton en el parer que un dels factors que van motivar la disminució dels preus va ésser el creixement demogràfic, contràriament relaciona aquella amb un declivi poblacional, malgrat que ell mateix l'accepti amb algunes reserves. Quant a la devaluació monetària comprova que hi ha diversitat de reaccions en cadascun dels productes.

De la resta de regnes ibèrics no ens ha arribat una informació seriada. Únicament s'han publicat algunes dades sobre l'evolució dels preus a Castella²¹ i a Andalusia.²²

Pel que fa a Catalunya, hom acostuma a acceptar una evolució similar a l'exposada per Hamilton per a Navarra, Aragó i València, ja que ens manquen les sèries de preus que ell ha donat per als esmentats regnes veïns.²³

La majoria d'estudis sobre preus catalans, el màxim que ens ofereixen són llistes de preus incompletes referents a uns pocs productes. Hem d'exceptuar, però, l'aportació que fa C. Guilleré

19. VICENS VIVES (1977), p. 205. C. E. DUFOURCQ i J. GAUTIER-DALCHÉ (1983), *Historia económica y social de la España Cristiana en la Edad Media*, Barcelona: Ed. El Albr S. A., p. 227.

20. P. WOLFF, «Réflexions sur l'histoire des prix dans la Péninsule Ibérique aux xive et xve siècles», A: *Studi in memoria di Federico Melis* (1978), vol. III, Nàpols, p. 73-90.

21. J. VICENS VIVES [dir.] (1972), *Historia de España y América. Social y económica*, vol. II, Barcelona: Ed. Vicens Vives, p. 281-270. J. VALDEÓN [dir.] (1984), *Burgos en la Edad Media*, León: Junta de Castilla y León, Consejería de Educación y Cultura. C. DUFOURCQ i GAUTIER-DALCHÉ (1983), p. 289-253.

22. A. GÓNZÁLEZ GÓMEZ, «Producción y precio de cereales en Trigueros (Huelva)», A: *Estudios dedicados al profesor Julio González González* (1980), *La España Medieval*, Madrid: Universidad Complutense de Madrid.

23. HAMILTON (1936), p. 185. VICENS VIVES (1977), p. 205-208. PIERRE VILAR (1966-1968), *Catalunya dins l'Espanya moderna*, vol. I, Barcelona: Ed. 62, p. 174-175.

referent al preu dels productes gironins, en el treball que ha publicat recentment sobre Girona al segle XIV.²⁴

C. Guilleré, en el capítol que dedica a la cojuntura, fa un estudi de l'evolució dels preus d'aquells productes, tant agrícoles com industrials, dels quals li ha estat possible arregar dades significatives. Sobre el preu del forment fa un estudi detallat de la seva evolució durant tot el segle XIV, d'acord amb una sèrie de fases amb preus alts fins a 1340, forta davallada fins a 1360 i recuperació posterior fins a 1376.²⁵

També cal destacar el treball de Cl. Carrere referent a l'economia barcelonina entre els anys 1380 i 1462, en el qual fa un estudi de l'evolució del preu dels draps utilitzant com a font documental els contractes de les comandes marítimes.²⁶

Un altre estudi remarcable és el d'E. Serra referent als cereals barcelonins del segle XV.²⁷ En relació al preu del blat fa un estudi comparatiu entre els preus dels anys 1333-1334 i 1374-1375, a partir del qual conclou que en el curs del segle XIV el preu del blat augmentà considerablement.²⁸

També gaudim de l'indispensable estudi de M. del Treppo sobre el preu del blat a Barcelona durant el període comprès entre l'any 1430 i els darrers anys del segle XV, utilitzant les dades sobre l'adquisició de blat foraster per abastar la ciutat.²⁹ Malgrat que adverteix fortes perturbacions motivades per esdeveniments concrets identificats clarament, considera que els preus del blat català, durant els darrers decennis de l'esmentat segle, es poden considerar com un reflex de la tendència general dels preus que E. J. Hamilton estableix per a Aragó, València i Navarra.

La resta d'historiadors que han aprofundit en l'economia catalana dels segles XIV i XV només fan esment de preus molt concrets i molt esporàdicament.³⁰

Els pocs estudis dels quals gaudim sobre l'economia lleidatana dels segles XIV i XV tampoc ens ofereixen una informació seriada i/o detallada de l'evolució dels preus. Tan sols ens informen de preus molt ocasionalment.³¹

Ens trobem, doncs, amb un buit bibliogràfic a la Península Ibèrica, que nosaltres vam pretendre omplir, en part, mitjançant l'estudi que vam realitzar sobre l'evolució dels preus

24. C. GUILLERÉ (1993), *Girona al segle XIV*, vol. I, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

25. En canvi tant de la resta de productes alimentaris —ordi, vi, oli, fruita seca, carn i sal—, com dels productes industrials —paper, calç i teules—, s'ha de limitar a fer unes observacions menys detallades.

26. C. CARRERE (1977-1978), *Barcelona, 1380-1462. Un centre econòmic en època de crisi*, Barcelona: Ed. Curial.

27. E. SERRA, «Els cereals a la Barcelona del segle XIV», A: A. RIERA [dir.] (1988) *Alimentació i societat a la Catalunya Medieval, Anuario de Estudios Medievales*, Annex 2n, Barcelona.

28. Malgrat l'encert del seu treball, aquest es concreta únicament en aquests dos moments, desconeixent la corba secular. D'altra banda són dos anyades excepcionals que es troben en mig de dues crisis importants, per la qual cosa hem de recordar que els preus són eventualment elevats.

29. M. del TREPPPO (1976), *Els mercaders catalans i l'expansió de la corona catalano-aragonesa al segle XV*, Barcelona: Ed. Curial.

30. Esmentem per la seva importància a P. VILAR i C. BATLLE que ens donen el preu dels cereals l'any 1333. VILAR (1966-1968), p. 148 i C. BATLLE, *Barcelona a mediados del siglo XV. Història de una crisis urbana*, Barcelona: Ed. Albir, 1976, p. 45. També A. CURTO (1968), *La intervenció municipal en l'abastament de blat d'una ciutat catalana: Tortosa, segle XIV*, Barcelona: Ed. Rafael Dalmau, Fundació Salvador Vives Casajuana, Quadres 6-12.

31. E. MUT REMOLAR (1953), *La vida econòmica en Lèrida, 1150-1550*, Lleida: Impremta escuela provincial, p. 148-152 i LIADONOSA (1971), vol. I, p.662 i 739. P. BERTRAN (1979), *El menjador de l'Almoïna de la Catedral. Notes sobre l'alimentació dels pobres lleidatans al 1338*, Lleida: IEI, p.121.

lleidatans entre els anys 1361 i 1500, i que va ésser un dels capítols de la tesi doctoral que vam defensar l'any 1993 a la Universitat de Lleida.³²

Les nostres pretensions se centraren en: conèixer l'evolució dels preus lleidatans; verificar el que fins al moment hom ha acceptat, que les pautes donades a conèixer per Hamilton per a Navarra, Aragó i València, serveixen per a Catalunya; comparar el preu del blat lleidatà amb el preu del blat d'altres indrets del Principat, que ja coneixem; i esbrinar si, tal com succeeix a la resta de països europeus, els preus dels productes agrícoles baixaren més i amb més rapidesa que els preus dels productes industrials.

Els resultats que llavors vam obtenir són la base del contingut d'aquest article.

LA FONT DOCUMENTAL

La documentació de la qual gaudim és força interessant i abundant, procedeix dels llibres d'obra o llibres de comptabilitat³³ de l'Obra de la Seu. Els llibres de comptes són l'única font, coneguda fins al moment, que ens ofereix sistemàticament, preus de diversos productes per un període de temps llarg.³⁴

L'administració de la construcció de la Seu era independent de l'administració general dels afers capitulars. Rebia el nom d'Obra de la Seu i estava sota la responsabilitat del procurador major, càrrec que estava assignat a un canonge. Però qui de fet seguia d'aprop el desenvolupament de les obres i tenia cura dels llibres de comptabilitat era el procurador menor, ofici que requeria en un prevere beneficiat, que era realment, el responsable de la fàbrica, de la seva construcció, conservació i fins i tot de l'organització de tot allò que s'esdevenia dins d'ella.

La construcció de la Seu es finançà des dels seus inicis mitjançant les contribucions a què estaven obligades les parròquies de la diòcesi, els diners que el bisbe rebia dels albergs que concedia a cens, i de les deixes i llegats que il·lustres lleidatans donaven per a la seva construcció. Però a l'Obra no li eren suficients per saldar les quantioses despeses que originava una construcció de tan gran envergadura.

El 29 d'abril de 1168, el bisbe Guillem Peres donà a l'Almoina, per als pobres, la dècima part del delme dels fruits de totes les prepositures.³⁵ L'11 de desembre de 1237, el bisbe Pere d'Albalat ordenà que la dècima donada anys enrera a l'Almoina, passés a rebre-la l'Obra de la

32. C. ARGILÉS (1993), *Preus i salaris a la Lleida dels segles XIV i XV segons els llibres d'obra de la Seu*, tesi doctoral, Universitat de Lleida.

33. Hi va haver a França una forta discussió metodològica entre partidaris de la utilització de mercurials i partidaris de la utilització de llibres de comptes. La polèmica s'esdevingué fonamentalment en els treballs de la Societat d'Histoire Moderne, a les pàgines dels *Annales* i en els articles publicats pel Comitè Internacional. Els que més van entrar en la polèmica van ésser Simiand i Labrousse d'una banda i Hauser d'altra, amb la participació en el debat de nombrosos científics, entre els que destaquen Bloch i Lafebvre. Sobre aquest tema vegeu: W. KULA (1974), *Problemas y métodos de la historia económica*, Barcelona: Ed. Península, p. 414 i s. Podem consultar també a E. Labrousse, que basa la seva obra en la defensa dels mercurials a E. LABROUSSE (1978), *Fluctuaciones económicas e historia social*, Madrid: Ed. Tecnos, p. 25-27.

34. Situació que obliga a acceptar els llibres de comptes com una font vàlida.

35. P. SANAHUJA (1944), *Historia de la Beneficiencia en Lérida*, Lleida, Imprenta Mariana, p. 46.

Seu, fins que la catedral estigués acabada. Llavors havia de tornar a l'Almoïna.³⁶ Des d'aquell moment, l'Obra va rebre la dècima de les prepositures i, al principi del segle XVII encara la continuava rebent.

La disposició del bisbe Pere d'Albalat assegurarà d'aquesta manera el finançament de l'Obra, però, al mateix temps, la féu dependre d'una entrada de diners irregular, subjecta a la inestabilitat de les collites i els preus.

Els productes dels quals tenim més dades són els agrícoles. Del forment o blat, de l'ordi, de la civada i del vi les dades s'inicien l'any 1361 i finalitzen l'any 1500. Malgrat que tenim alguns buits, principalment durant el segle XIV, aquests són de poca durada, excepte el que abraça el període comprès entre els anys 1368 i 1376.

De la verema, la mestura,³⁷ el lli, els alls i les cebes tenim dades molt esporàdiques, que ens serveixen solament per donar una informació puntual en un moment donat, però sense tenir la possibilitat de realitzar cap corba de preus.

Les notícies referents al preu dels productes industrials de que disposem són alhora que molt nombroses, molt diverses. La majoria fan referència als materials emprats en les obres de construcció i de reparació de la catedral i en les obres de condicionament dels cellers i graners. Els preus de les candeles, els claus, l'estopa, el guix, el paper, el seu, la calç, les toves, les teules i les rajoles són els que coneixem de manera més continuada i els que utilitzem en aquest estudi.

La font documental ens indica sempre la quantitat, el preu i la qualitat del producte. La majoria de vegades qui és el comprador o venedor i alguns cops, també, el dia concret que va tenir lloc la transacció. També en algunes ocasions fa referència a la causa que provoca la variació del preu.

EL PREU DELS PRODUCTES AGRÍCOLES

Referent al preu dels productes agrícoles, cal que tinguem present dues qüestions que poden marcar el seu comportament en el mercat: la procedència i el propietari. Quant a la procedència, són productes que provenen d'un delme. Pel que fa al propietari, era el Capítol Catedralici. Ambdós factors situen aquests determinats productes en mans d'un estament privilegiat, que no té la necessitat immediata de vendre'ls després de la collita, que disposa de llocs on emmagatzemar-los, i que té la possibilitat de reservar el producte quan el preu és excessivament baix i es preveu un augment a llarg termini. Si aquest fos el cas, podríem considerar que els preus recollits en els llibres d'obra de determinats anys són un xic més elevats que els preus reals del mercat. Malgrat que així sigui, no invalida les dades que aportem, de cara a observar l'evolució general dels preus.

Per a la publicació dels preus ens hem decidit finalment, per utilitzar les dades dels preus efectius³⁸ i dels seus índexs, excepte per al preu del vi, ja que degut a les seves característiques

36. *Ibidem*, p. 48 i J. VILLANUEVA, (1851) *Viaje literario a las iglesias de España*, T. XVI, Madrid, Imprenta de la Real Academia de la Historia, p. 136.

37. Barreja de diferents cereals, sobretot de blat i sègol o de blat i ordi. També rep el nom de mestall.

38. Davant la discussió oberta sobre la utilització de l'any del calendari o bé de l'any agrícola en els estudis sobre preus de productes del camp, R. Baerel va presentar un diagrama segons el qual ambdós mètodes són iguals. L'any que nosaltres utilitzem és l'any del calendari ja que, excepte alguns anys del segle XIV, la font documental enregistra els preus segons aquest còmput. Sobre aquest tema vegeu: KULA(1974), p. 423-424.

particulars, hem considerat que és millor la utilització del mètode de les mitjanes mòbils.³⁹ Els índexs els hem elaborat utilitzant com a base la mitjana del període 1376-1400.

EL PREU DEL FORMENT

Ja hem vist com a Europa, durant la segona meitat del segle XIV i la major part del segle XV el preu del forment es caracteritzà per una tendència a la baixa o bé un estancament, seguit d'una recuperació al final del segle XV. Pel que fa al preu del forment lleidatà constatem que aquest té un moviment similar. La tendència secular del preu del forment a Lleida entre els anys 1361 i 1454 és a la baixa. Els efectes de la guerra contra Joan II fan que els preus pugin desmesuradament fins a l'any 1484, però tornen al ritme anterior un cop que la normalitat revé al país, i s'acaba el segle amb una inicial tendència a l'alça.

Feta aquesta primera observació ens pertoca comentar amb més precisió l'evolució que segueix el preu del forment lleidatà durant el període esmentat, la qual delimitem en les fases següents:

1361-1367. Període de forment car (entre 47,47 diners la fanega i 105,20 diners la fanega) motivat pel perill de guerra i de la pesta. Exceptuant els anys de la Guerra Civil del s. XV —dels anys de la crisi de 1373-1374 no en tenim dades—, és el període més car de tota la sèrie. Entre l'any 1361 i l'any 1363 el preu del forment va augmentar el 123%.

La dècada dels seixanta va ésser un període agitat en el qual Pere III ajudà Enric de Trastàmara en la lluita que sostenia contra el seu germanastre, el rei Pere el Cruel de Castella. Esdeveniments que segurament afectaren l'economia de la ciutat, bé per una acumulació de provisions per part dels lleidatans en vista a una possible situació bèl·lica, bé per una major demanda deguda al contingent de soldats arribats a la ciutat, o per altres motius provocats per tal esdeveniment. Segons Lladonosa l'any 1361 hi havia perill d'invasió castellana i el rei català esperava a Lleida l'arribada de les hosts catalanes.⁴⁰ L'any 1364 es fortificaren el castell i les muralles de la ciutat en previsió d'un atac.⁴¹ L'any 1366 alguns grups de mercenaris havien entrat dins la ciutat i ocasionaren algunes malvestats.⁴² I l'any 1367, davant el perill d'entrada dels francesos a Lleida, molts veïns havien fugit de la ciutat i s'enderrocaren algunes cases per a la seva defensa.⁴³

L'any 1362 Lleida, com molts altres indrets de la Mediterrània,⁴⁴ va patir també les conseqüències de la pesta.⁴⁵ La d'aquest any va ésser la més greu després de la de 1348.

39. El mètode de les mitjanes mòbils consisteix a substituir cada valor d'una sèrie cronològica per la mitjana d'un cert nombre de valors de la sèrie pròxims al valor considerat i que l'inclouen. El nombre de valors que el substitueixen pot ésser variable però sempre imparell, encara que la majoria d'historiadors utilitzen 13 valors tal com ho féu E. Labrousse. Nosaltres també ho hem fet així, emprant els 6 anys anteriors a l'any considerat, aquest mateix i els 6 anys posteriors. Aquest període de 13 anys representa, aproximadament, dos mitjos cicles complets, es a dir, una proporció quasi bé constant d'anys de baixa i de puja cíclics. Vegeu E. LABROUSSE (1978), *Fluctuaciones económicas e historia social*, Madrid, Ed. Tecnos, p. 92 i KULA (1974), p. 285.

40. J. LLADONOSA (1971), vol. 1, p. 479-480.

41. *Ibidem*, p. 481.

42. *Ibidem*, p. 482-483.

43. *Ibidem*, p. 482-483.

44. M. BERTHE (1984), *Famines et epidemies dans les campagnes navarraises a la fin du moyen age*, vol. 1, París, SFIED, p. 401.

45. J. Lladonosa diu que la ciutat va patir les conseqüències d'una epidèmia. LLADONOSA (1975), vol. 2, p. 120.

En canvi a Girona, contràriament al que succeeix a Lleida, malgrat que el període 1360-1369 és un període més crític que l'anterior no sobresurt de tot el conjunt de la sèrie per ser un període notòriament crític.⁴⁶

1377-1396. Període de forment barat, però de tendència a augmentar el preu.

Dels anys de la crisi frumentària, que patí tota la Mediterrània no tenim dades, però en canvi sí que en tenim dels anys 1377 i 1379, i són preus molt baixos. Atès que a Lleida també es devia patir la manca de cereals tal com succeí a Girona i a Barcelona, hem de pensar, llavors, en una recuperació molt ràpida de les existències de gra.

El motiu de l'augment del preu de l'any 1393 va ésser la davallada de la seva producció⁴⁷ a causa de la sequera.⁴⁸ També a Navarra entre els anys 1391 i 1395 les collites van ésser deficitàries a causa d'una gran sequera, molt generalitzada per tot el regne.⁴⁹

1397-1411. Període de forment barat i de signe descendent, amb augments sobtats del preu. Inici del segle marcat per les conseqüències de la pesta i dels esdeveniments bèl·lics.

L'any 1401 malgrat que la collita fou abundosa hi hagué un augment del preu del forment, influenciat possiblement, pels esdeveniments bèl·lics que tingueren per protagonistes al comte de Foix i al vescomte d'Empúries i pels avalots per causa dels impostos.⁵⁰

L'any 1402 fou també un mal any. A la Seu es feren processons per pluja i per sanitat.⁵¹ La collita fou escassa i el preu del forment s'elevà a 72 diners/fanega; preu que no podia pagar la majoria de la població lleidatana de l'època, si tenim en compte que un mestre piquer cobrava un salari diari de 36 diners.

La situació era greu. En el consell general del 4 de juny es parla d'*esterilitat del temps en la qual som posats e indigència molt gran que hic ha de blat*.⁵² La Paeria es veié obligada a prendre diverses mesures per solucionar l'assumpte; inicialment va intentar de resoldre el problema prohibint treure forment de la ciutat,⁵³ però posteriorment hagué de fer els tràmits adients per portar-ne de fora.⁵⁴

L'any següent les coses milloraren. Hi hagué una bona collita i els preus anaren baixant. Les primeres vendes que l'any 1403 es realitzaren en la botiga del Capítol es feren a preus encara elevats, tot i que era forment d'anys anteriors però posteriorment els preus s'anaren reduint.

També a Girona el preu del forment va augmentar bruscament els anys 1401 i 1402.⁵⁵

46. C. GUILLERÉ (1993), p. 302.

47. Les dades referents a la producció de forment, tant aquesta, com les successives, estan extretes d'ARGILÉS (1993), p.641-643.

48. Els dies 1, 2 i 3 de maig es van fer processons per demanar pluja.

49. M. BERTHE (1984), p. 392.

50. J. LLADONOSA (1971), p. 530.

51. Arxiu Capitular de Lleida, secció llibres d'obra, any 1402, fol. 20r.

52. Arxiu de la Paeria de Lleida, llibre de concells any 1402-1403, reg. 404, fol. 16v.

53. Arxiu de la Paeria de Lleida, llibre de concells, any 1402-1403, reg. 404, fol. 5r.

54. Arxiu de la Paeria de Lleida, llibre de concells, any 1402-1403, reg. 404, fol. 16v.

55. C. GUILLERÉ (1993), p. 303.

I a Navarra, entre els anys 1400 i 1403, la pesta hi va fer acte de presència una vegada més.⁵⁶

L'any 1406 el preu del forment lleidatà va augmentar a conseqüència de dos factors: una collita dolenta i una forta davallada del florí, que va passar a valdre de 124 a 114 diners jaquesos.

També l'any 1413 el forment es va pagar a un preu molt alt. La producció va ésser desastrosa, pràcticament nul·la; entre altres motius, a causa de la sequera.⁵⁷ A Navarra les collites de cereals i de vi, també van ésser gairebé nul·les, pel mateix motiu.⁵⁸ A més, arribaren a Lleida les lluites entre els partidaris del comte d'Urgell i els partidaris de Ferran d'Antequera.⁵⁹

Tota la Mediterrània es va veure afectada per una greu crisi frumentària.⁶⁰

1416-1440. Període de moltes oscil·lacions i d'augment del preu del forment.

La situació deficitària de forment que va patir la ciutat de Lleida els primers anys de la segona dècada coincideix altre cop amb el que succeí a Navarra, i també amb la gran crisi de subsistència que hi va haver a gran part d'Europa.⁶¹

Sobresurt el preu de l'any 1425 per ésser molt car i també el preu de l'any següent que es manté encara força elevat.

Després de dues pugues consecutives de poca importància, l'any 1425 el preu del forment es va disparar coincidint amb una caiguda de la producció i s'elevà a 78 diners/fanega. També a Tarragona es parla l'any 1425 *d'esterilitat dels camps* i els preus del forment pujaren.⁶² El motiu, sens dubte climàtic, degué afectar una zona important.

L'any 1426 la collita fou excel·lent. Els preus, però, es resistiren a baixar. La disminució del preu del forment es produeix a partir que comença a ploure i es preveu una collita bona: *baxave molt lo blat per la pluja*.⁶³

1440-1448. Davallada dels preus motivada per l'acumulació d'existències de forment. S'inicia el període amb anys de carestia, però tot seguit i malgrat que la producció també disminueix molt, els preus baixen ja que els graners estan plens de gra.

Els anys 1441 i 1442 van ésser anys de preus cars. Segons J. Lladonosa, tant l'1 d'octubre com l'1 de desembre de 1441 la Paeria va pregar a l'abat del monestir de Poblet que vengués el blat a la ciutat a causa de la gran carestia⁶⁴ i l'any següent es va fer una processó al barri de Magdalena perquè ploqués.

Altra anotació que en el llibre d'obra va realitzar l'escriptura, tot explicant el perquè del preu del forment, és força interessant. Diu així: «Tret de la ciga e cridat per la ciutat per ordre del Capítol

56. M. BERTHE (1984), p. 411-412.

57. Aquest any es va haver de comprar l'aigua necessària per les misses, ja que el pou de la Seu estava sec. Arxiu Capitular de Lleida, secció llibres d'obra, any 1413, fol. 3r.

58. M. BERTHE (1984), p. 413.

59. J. LLADONOSA (1971), vol. 1, p. 605-606.

60. M. BERTHE (1984), p. 411-412.

61. *Ibidem*, p. 413.

62. F. CORTIELLA, p. 144.

63. Arxiu Capitular de Lleida, secció llibres d'obra, any 1426, fol. 5r.

64. Els monestirs de Poblet, Scala Dei i Montserrat eren senyors d'alguns pobles de les comarques actuals de les Garrigues i de l'Urgell, dels quals obtenien quantitats importants de gra. J. LLADONOSA (1971), vol. 1, p. 593 i 661.

a IV sous 6 diners faneca e aço per tant com en la ciutat no trobaven forment a la gent comuna sino en la botiga de Montserrat a IV sous 8 diners e lo Capítol na fos cridat per la ciutat a dos diners menys e així se consuma la venda la qual dura de XXII d'agost fins a dos de setembre. Foren venudes X cafiços. Lo restant fos venut a IV sous II diners per ço com lo forment ere baxat en lalmudí a IV sous IV diners. Foren venuts XXX cafiços X fanegues...⁶⁵.

D'ella es desprèn que el Capítol té pressa per treure el blat i per això l'ofereix a més bon preu que la competència.

L'any 1443 malgrat que la producció va baixar, el preu mig del forment es va mantenir pràcticament igual al de l'any anterior.

La dècada dels anys quaranta, malgrat que la producció va disminuir notablement, els graners estaven plens de forment. Això ens ve indicat pels preus a què aquest es venia, però ens ho confirma el fet que el forment, en no poder-se vendre tot el que s'havia recollit, romania encitjat en els graners i que el Capítol hagués de llogar sitges, ja que els graners de l'obra estaven plens.⁶⁶ Llavors hem de pensar en tres hipòtesis: que hi hagués una minva demogràfica, que la Paeria portés blat de fora o que no es vengués blat a altres poblacions.⁶⁷

1449-1473. Període crític, motivat pels esdeveniments polítics. El preu del forment va augmentar fins arribar l'any 1473 a assolir el preu més car de tota la sèrie. Període de moltes oscil·lacions amb augments de més del 50 % d'un any a l'altre. Sobresurt el preu de l'any 1454 per ser molt baix.⁶⁸ L'any següent el preu del forment encara va romandre baix, però l'any 1456 a causa d'una plaga de llagosta,⁶⁹ va augmentar el 89 %, respecte de l'any anterior.

També els preus dels anys 1463, 1464 i 1465, sobresurten per ser preus molt alts a conseqüència de la guerra. El florí que des de l'any 1449 valia 132 diners, l'any 1463 en valia 156.

El preu de l'any 1463 el va taxar la Paeria.⁷⁰ Recordem que Lleida es trobava immersa en plena Guerra Civil i que l'any 1464 fou assetjada per les hosts de Joan II. Diu Lladonosa que *mentre els defensors de Lleida pogueren mantenir la forta posició de Flix, a vora l'Ebre, la ciutat es podia comunicar relativament bé amb Tortosa i Barcelona i que pel camí de València i a través de les Garrigues, podien anar a proveir el blat que els facilitava la ciutat de Barcelona, dels seus dipòsits de Flix.*⁷¹ Però entre el 6 i el 8 d'abril Mateu de Montcada, partidari de Joan II aconseguí la conquesta del castell de Flix, i al final del mes, Lleida ja estava assetjada. Lleida

65. Arxiu Capitular de Lleida, secció llibres d'obra, any 1442, fol. 17v.

66. En el llibre d'obra de l'any 1449 trobem una anotació on s'indica el lloguer d'una sitja a Fonoll de Torregrossa des de feia 4 anys. Arxiu Capitular de Lleida, secció llibres d'obra, any 1449, fol. 105r.

67. Descartem la opció que el motiu fos un canvi en els costums alimentaris.

68. La collita de forment fou bona, però no excel·lent. L'any anterior havia estat dolenta. Els anys precedents també havia estat profitosa, un xic superior a la d'aquest any, i els preus del forment oscil·laven entre 42 i 48 diners/fanega. En canvi, aquest any els preus estigueren entre 21 i 24 diners la fanega, la meitat dels preus abans esmentats. Quin fou el motiu d'aquesta baixa? El desconeixem, però la disminució del preu indica que la ciutat està ben proveïda de forment. Hem de pensar, doncs, en l'arribada a la ciutat de forment procedent d'altres indrets.

69. LLADONOSA (1971), vol. 1, p. 654.

70. Arxiu Capitular de Lleida, secció llibres d'obra, any 1463, fol. 2v.

71. LLADONOSA (1971), vol.1, p. 696-697.

es va rendir el 6 de juliol.⁷² Segons Lladonosa després del setge, la ciutat restà mig despoblada i no es va poder subministrar cap tipus de queviure a l'exèrcit de Joan II. La urbs quedà mig destruïda i l'horta assolada. Els paers aprofitaren el pas per Lleida de la reina i el seu fill per suplicar-li que intercedís davant el rei atesa la greu situació en què es trobava la ciutat, empobrida i amb més de 400 albergs deshabitats.⁷³

Sorprenentment, el preu del forment va anar baixant durant el transcurs dels anys 1466 i 1467, fins arribar l'any 1468 a un preu que podem considerar bastant bo pels compradors. A diferència del que succeí els anys 1463 i 1464, de la lectura dels llibres d'obra es desprèn la sensació de normalitat pel que fa a les vendes de forment. Els compradors tornen a ésser tant persones de tots els estaments de la ciutat, com mercaders de fora vila. Esdeveniment que ens indica que la ciutat estava ben proveïda de gra.

En canvi, a partir de l'any 1469 el preu del forment torna a pujar a conseqüència de la carestia que n'hi ha. En les actes del Consell de la Paeria que va tenir lloc l'1 d'agost de 1470 quedà constància de la manca de forment que hi havia en la ciutat i de la decisió dels consellers de proveir-se'n.⁷⁴

El 12 de gener de l'any 1471 els consellers decidiren que ningú tragués forment de la ciutat.⁷⁵ Però la producció d'aquest any va augmentar respecte a la de l'any anterior i els preus baixaren força. Contràriament, a Aragó l'any 1471 fou, segons E. J. Hamilton, el de més carestia de tot el període.⁷⁶

L'any 1472 trobem el fenomen invers, la producció va disminuir i els preus anaren pujant, arribant a assolir l'any 1473 el preu més elevat de tot el període 1356-1500. El forment del Capítol es va vendre a 120, 132, 156 i 180 diners la fanega. Preus exageradament elevats, que ben poca gent podia pagar.⁷⁷ Les actes del Consell de la Paeria d'aquest any parlen diverses vegades de l'escassetat de forment i dels intents infructuosos per abastir la ciutat.⁷⁸

1474-1482. Període de forment car, però de davallada del seu preu; d'acord amb un procés lògic de resposta al període anterior i amb oscil·lacions anuals molt brusques. Els anys 1474, 1477 i 1478 sobresurten per ser anys de preus molt alts. Contràriament els anys 1480, 1481 i 1482, sobresurten per ser anys de preus molt baixos.

La collita de l'any 1480 fou excel·lent, la millor de tot el període estudiat i el forment de l'any 1482 es va vendre al preu més baix, també de tot el període.

1483-1500. Període de molta oscil·lació i de preus similars als de la primera meitat de segle.

72. *Ibidem*, p. 701-703.

73. *Ibidem*, p. 701-703.

74. Arxiu de la Paeria de Lleida, llibres de consells, anys 1470-1472, reg. 422, fol. 29r.

75. Arxiu de la Paeria de Lleida, llibres de consells, anys 1470-1472, reg. 422, fol. 29r.

76. HAMILTON (1936), p. 98.

77. Malauradament en el llibre d'obra no s'indica qui foren els compradors, aquest any.

78. Arxiu de la Paeria de Lleida, llibres de consells, any 1473, reg. 423, fol. 10v-11r, 19v-19r i 21r.

El forment més car es va vendre l'any 1484, any de mala collita, provocada per una gran sequera.⁷⁹

Durant el transcurs de l'any 1493 el preu del forment va anar pujant: la diferència entre el valor del primer preu que tenim documentat i el valor del darrer és d'un 25 % d'aquest, una puja que es pot considerar important. Aquesta tendència alcista va continuar els dos anys següents.

En conjunt: les puntes de preus són degudes a les males collites els anys 1393, 1402, 1406, 1413, 1425, 1441, 1442, 1456 i 1484; a la pesta els anys 1362 i 1402; i a la guerra els anys 1361, 1362, 1363, 1401, 1463, 1464, 1465, 1470, 1472, 1473, 1474, 1477 i 1478.

Referent a la comparació de les corbes del preu del forment aragonès i valencià, publicades per E. J. Hamilton,⁸⁰ amb la corba del preu lleidatà, observem que les tres corbes són similars.

La comparació dels màxims i mínims de les tres corbes ens permet apreciar les seves similituds: els màxims dels anys 1413 i 1464 coincideixen en les tres corbes; el de 1445 de Lleida i Aragó el trobem a València l'any 1442 i els de Lleida de 1441, 1457, 1473 i 1477 els trobem un any després a València, excepte el de 1457 que el trobem un any abans; els mínims de 1448 i 1454 són comuns a Lleida i a València i el primer d'ells s'avança un any a Aragó; el de 1468 el trobem a Lleida i a Aragó; finalment, els mínims de 1482 i de 1491 els trobem també a València amb una diferència d'un any, el primer anterior i el segon posterior.

La guerra contra Joan II no afectà tan sols els preus catalans, sinó que repercutí també en els preus dels regnes veïns. Fet que comprovem especialment en el cas valencià, amb un augment màxim una mica posterior i de menys intensitat que el que tingué lloc a Lleida, ja que pel que fa a Aragó la manca de dades no ens permet fer afirmacions idèntiques.

Segons les dades que aporta M. del Treppo⁸¹ el preu del forment barceloní es va mantenir en un nivell constant entre els anys 1430 i 1455, però a mesura que la segona meitat del segle xv anava avançant el preu del forment anava sent cada cop més variable, amb pujades cada cop més brusques. I esmenta l'any 1457 com l'any en el qual l'augment del preu del forment va ésser més fort, concretament del 25%. A Lleida, durant el mateix període succeeix quelcom semblant, malgrat que l'augment de l'any 1457⁸² va ésser més lleu.

Durant el període comprès entre els anys 1462 i 1478, tant a Barcelona com a Lleida, trobem els preus més alts de tota la centúria a causa de la Guerra Civil. I si a Barcelona el forment més car de tota la centúria va ésser el de l'any 1473 a Lleida va ésser el de l'any 1474.

Les dues darreres dècades del segle, tant a Barcelona com a Lleida, el preu del forment va baixar i va intentar de retornar als preus dels anys anteriors a la Guerra Civil.

També durant la segona meitat del segle xiv i els inicis del segle xv, el forment gironí⁸³ i el forment lleidatà segueixen les mateixes pautes generals, però amb matisos diferents. Entre els anys

79. LLADONOSA (1971), vol. 2, p. 64.

80. HAMILTON, (1936).

81. M. DEL TREPPPO (1976), p. 317-328.

82. M. del Treppo esmenta que l'augment del preu del forment de l'any 1457 era conseqüència de la greu escassetat de l'any anterior, que havia afectat particularment l'Aragó i l'Urgell. I que l'esterilitat havia afectat també altres contrades de la Mediterrània. *Ibidem*, p. 320.

83. Segons les dades que aporta C. GUILLERÉ (1993), p. 298-304.

1361 i 1364 el preu del forment d'ambdues ciutats coincideix en un fort augment, si bé a Lleida aquest és molt més intens.

Igualment són coincidents en ambdues ciutats el curs de signe descendent del preu del forment a les acaballes del segle XIV i el bruscat augment del preu del forment a l'inici del segle següent (els anys 1401-1402 a Girona i l'any 1402 a Lleida).

EL PREU DE L'ORDI I DE LA CIVADA

En comparar el preu del forment amb el preu de l'ordi s'aprecien grans similituds. La majoria d'anys en què el preu del forment és un màxim o un mínim de la corba, també ho és el preu de l'ordi. Es corresponen els màxims dels anys 1385, 1402, 1406, 1413, 1425, 1445, 1464, 1473 i 1477 i els mínims dels anys 1404, 1410, 1448, 1454, 1468, 1475, 1482 i 1499. Encara que apreciem també algunes divergències. Referent als màxims falten en la corba de l'ordi els dels anys 1441, 1451 i 1457. El màxim de l'any 1464 que observem a la corba del preu del forment, en la corba de l'ordi es converteix en un màxim que abasta els anys 1463, 1464 i 1465. En canvi, el màxim que en la corba del preu del forment localitzem l'any 1493, en la corba de l'ordi, s'avança, sorpresivament, un any. El mínim del preu de l'ordi de l'any 1416 s'endarrereix un any respecte del mínim del forment i el de l'any 1460 dos. En canvi, el mínim de l'any 1490 s'avança també un any respecte del mínim del forment.

Els preus de la civada coincideixen moltes vegades amb els preus de l'ordi, i quan això no succeeix són molt similars.⁸⁴ Observant els màxims i els mínims de les corbes del preu dels tres cereals esmentats, apreciem una gran coincidència entre ells, encara que hi trobem, també, algunes divergències.

EL PREU DE VI

El curs que va seguir el preu del vi és completament diferent al que fins ara hem vist referent al preu dels cereals. Es caracteritza per ser molt irregular, amb brusques variacions d'un any a l'altre, molt més fortes que les del preu del gra. Durant el període 1361-1500 el preu del vi va oscil·lar entre un preu mínim de 3,60 diners/mitgera l'any 1387 i 23,25 diners/mitgera l'any 1470.

Aquest comportament tan arítmic del preu del vi lleidatà es mantingué així mateix en èpoques posteriors, com ha observat E. Vicedo per al segle XVIII.⁸⁵

El fet que el preu del vi sigui tan variable d'un any a l'altre, emmascara un xic l'observació de la seva evolució. Malgrat tot, observem tres fases ben diferenciades, la primera i la tercera descendents i la segona ascendent, que podem delimitar de la manera següent.⁸⁶

84. També a Saragossa, els preus d'ambdós cereals coincidien. El preu de l'ordi se situava entre 10 i 17 sous el cafic i el de la civada entre 9 i 15 sous el cafic, segons M. L. LEDESMA (1977), *Zaragoza en la Baja Edad Media*, Zaragoza, p. 161.

85. E. VICEDO (1987), *Producció, propietat i renda a les terres de Lleida al segle XVII*, Barcelona, Universitat de Barcelona, Tesi doctoral inèdita. També VILAR (1966-1968), p. 425 ho constata per altres indrets de Catalunya, també a l'època moderna.

86. Malgrat tenir informació dels preus del vi des de l'any 1361, la discontinuïtat posterior de les dades no ens permet calcular les mitjanes mòbils fins a l'any 1401.

1395-1436. S'inicia amb un llarg període d'estabilitat que es manté fins a l'any 1419. A partir de l'any següent es produeix una davallada constant fins arribar l'any 1436 al punt més baix de la corba.

1437-1475. Moviment ascendent amb oscil·lacions, entre les quals hi destaquen una flexió entre els anys 1449 i 1456 i un ascens brusc entre els anys 1472 i 1475.

1471-1500. Descens continu fins a l'any 1488, amb un intent infructuós de canvi de sentit.

L'evolució que segueix la corba del preu del vi es correspon, doncs, en línies generals, amb l'evolució de les corbes dels preus dels cereals, malgrat que amb una diferència a destacar: la greu repercussió que la Guerra Civil va tenir en el preu del gra va ésser molt més lleu en el preu del vi, encara que també s'hi reflecteixi.

Una altra qüestió a tenir en compte, és que el preu real del vi, al llarg de tot el període estudiat, en lloc de pujar, va baixar a conseqüència de la devaluació monetària.

El preu dels productes no agrícoles

Els productes no agrícoles dels quals disposem de preus són productes que el Capítol va adquirir per les obres de construcció de la catedral i de condicionament dels cellers. Disposem de dades sobre cinc productes emprats en la construcció d'edificis: ges, calç, toves, rajoles i teules i d'altres cinc productes d'utilitat diversa: claus, candeles, paper, estopa i seu.

El preu del ges i de la calç es comptabilitzava en tant per fanega (d/f); el preu de les teules, les rajoles i les atoves en diners el centenar (d/c); el preu dels claus, de les candeles, de l'estopa i del seu en diners la lliura (d/ll); i el preu del paper en diners la mà (d/m).

El preu del ges

Les dades de les quals disposem s'inicien l'any 1361. Tenim dades de 53 anys. Fins al'any 1382 el preu del ges es va mantenir estable entre 12 i 18 d/f, però tot seguit inicià una gradual davallada que va perdurar fins a les viglies de la guerra civil i que va assolir el preu més baix l'any 1446, amb 37 d/f. Durant el període bèl·lic, els preus augmentaren, per tornar a situar-se els darrers anys del segle xv en els nivells anteriors a la guerra (al voltant dels 7 d/f).

El preu de la calç

Les dades sobre el preu de la calç de les quals disposem són menys i tan sols arriben fins a l'any 1446.⁸⁷ A pesar d'aquesta mancança, podem veure que el seu moviment és molt similar

87. En realitat les dades de què disposem referents al preu de la calç són molt abundants, però moltes d'elles no són profitables per nosaltres. Algunes vegades s'inclou en el seu preu les despeses del transport i en d'altres la calç és de qualitat superior o diferent a la usual. Fets que no ens permeten incloure-les en la nostra sèrie.

al que acabem d'observar del preu del ges, però amb uns preus un xic inferiors i sense els augments de preu puntuals d'aquell.

El preu màxim és precisament el primer que trobem: 13,25 d/f l'any 1361. El preu mínim correspon a l'any 1411 amb 4 d/f; i el darrer de què disposem és una mica més alt que aquest: 5 d/f.

Ens manquen les dades referents a la segona meitat del segle xv, però la semblança de les dades que tenim del preu de la calç amb les dades del preu del ges, ens fa pensar que l'evolució va ésser similar.

El preu de les teules

L'evolució del preu de les teules es caracteritza per dos moviments oposats: un d'augment que perdura fins a la primera dècada del segle xv i un altre de davallada, més tènue, que es produeix des d'aquest moment fins al final de la centúria, però que està trencat per un augment molt important en la dècada dels anys setanta.

El preu de les rajoles

Tenim dades d'un total de 23 anys, entre l'any 1418 i l'any 1498. L'evolució general del preu de les rajoles durant aquest període és d'un decreixement.

El preu de les toves

Del preu de les toves⁸⁸ tenim dades de 10 anys. Als segles xiv i xv era inferior tant al preu de les teules com al de les rajoles, conseqüència, possiblement, del seu procés d'elaboració que era molt més senzill que el d'aquestes.

En conjunt, durant el període estudiat, els preus dels materials de construcció es van veure immersos en un decreixement, molt més fort durant la segona meitat del segle xiv i més tènue durant el segle següent.

El preu dels claus

Del preu dels claus tenim dades de 66 anys. De l'any 1361 a l'any 1368 el preu dels claus va seguir una tendència alcista que va culminar l'any 1383 amb un preu de 10 d/ll. De l'any 1385 a l'any 1394 observem una tendència a la baixa amb variacions importants.

L'any 1395 es va iniciar un moviment continu i lent de disminució del preu dels claus, si bé amb algunes oscil·lacions. L'any 1457 la corba va canviar de sentit, i l'augment del preu dels claus es va produir a un ritme més ràpid que el del moviment precedent. La darrera dècada de la centúria es caracteritza també per una major oscil·lació dels preus, arribant l'any 1499 al preu màxim de 12,5 diners la lliura de claus.

88. Rajola gruixuda i de grans dimensions, generalment de fang cru, assecada al sol i que serveix principalment per a fer parets, sòls i voltes de forns, fogons i xemeneies.

El preu de les candeles

Les candeles es caracteritzen per ser un producte de preu molt estable. La corba ens indica una tendència a la baixa des de l'any 1364 fins a l'any 1457, seguida d'un augment sobtat dels preus a partir de l'any 1461.

Entre els anys 1382 i 1418, tret de dues excepcions, el preu es mantingué en 6 d/ll; entre els anys 1419 i 1425 en 5 d/ll; entre els anys 1430 i 1445 altre cop en 6 d/ll, i entre els anys 1450 i 1457 el seu preu es va situar entre 4,5 i 5 d/ll.

A partir de l'any 1461 el moviment de disminució de preus va ésser reemplaçat per un d'augment.

El preu del paper

Dos trets contradictoris caracteritzen l'evolució de la corba del preu del paper: uns períodes de gran estabilitat que s'alternen amb moviments de canvis bruscs.

La tendència general és d'una disminució de preus des de mitjan s. xv fins al segon quart del segle xv, seguida per un període estable que es manté fins a la dècada dels seixanta, moment en el qual els preus augmenten, però, des de 1468 fins al final de segle tornen a ésser estables.

El preu de l'estopa

El preu de l'estopa⁸⁹ és molt més variable que el preu dels productes no agrícoles que hem vist fins al moment.

Després d'un augment del seu preu entre els anys 1364 i 1388, es veu clarament una disminució d'aquest que, amb algunes oscil·lacions, continua fins a l'any 1462. L'any 1467 la tendència canvia i els anys 1468 i 1471 el preu de l'estopa va augmentar en unes proporcions exagerades.

El preu del seu

Coincidint amb el que acabem de veure del preu de l'estopa, el preu del seu també va augmentar entre els anys 1364 i 1388. A partir de l'any 1390 el preu va començar a davallar fins a arribar a l'any 1411; des d'aquest any i fins a l'any 1446 va romandre estacionat. Els anys 1450 i 1452 es va produir una altra davallada i, a partir de l'any 1454 es va iniciar un procés d'augment de preus, que després d'un període oscil·latori entre els anys 1461 i 1490, va culminar l'any 1491 amb un augment molt important del seu preu.

En observar en conjunt el preu d'aquests cinc productes no agrícoles apreciem tres fases ben diferenciades que podem delimitar de la manera següent: 1361-1420, 1421-1462 i 1463-1500.

89. Segons A. M. ALCOVER i F. DE B. MOLL (1985) Diccionari Català-Valencià-Balear, Palma de Mallorca, tom 5, l'estops és la part basta que se separa del lli i del cànem en trencar-los o pentinar-los. S'utilitzava en les tasques de neteja de les tines i cups del celler de l'Obra.

En el període comprès entre els anys 1361 i 1420 els preus de cadascun dels materials en qüestió segueixen una evolució ben diferenciada de la resta, amb fluctuacions importants.

A partir de la segona dècada del segle xv les corbes corresponents als índexs dels preus dels diversos materials es van apropant entre elles.

En el període comprès entre els anys 1421 i 1461 hi ha una davallada dels preus de la totalitat dels productes en qüestió.

En el període comprès entre els anys 1462 i 1500, continua la proximitat i similitud de moviments de cadascuna de les corbes, però contràriament al període anterior i també a l'evolució del preu dels materials de construcció, la tendència és a l'alça.

EL SALARI DELS PIQUERS

Malgrat que reservem per a una altra ocasió l'estudi dels salaris que rebien els artesans lleidatans durant els segles xiv i xv, creiem oportú incloure en aquest estudi sobre els preus, els salaris que cobraven els piquers, per poder fer una breu comparació entre preus i salaris.⁹⁰

Les dades que tenim referents als salaris dels piquers lleidatans es corresponen al període comprès entre els anys 1361 i 1499.⁹¹ Hi apreciem un moviment que es caracteritza per un augment pausat, en el qual hi podem diferenciar diverses etapes, cadascuna d'elles amb uns característiques diferents:

1361-1418. Període de molta oscil·lació que coincideix amb un moment de gran activitat escultòrica, i de l'assistència a la Seu d'un gran nombre de piquers que realitzaven feines molt diverses. Aquest podria ésser el motiu de la variació dels salaris, la qual estaria d'acord amb les feines que els piquers realitzaven. El salari mig oscil·la entre els 28 diners/dia de l'any 1361 i els 40 diners/dia de l'any 1403.

1419-1449. Període de gran estabilitat, en el qual la major part dels anys el salari és de 42 diners/dia, encara que entre els anys 1442 i 1445 hi observem un decreixement.

1451-1468. Període en el qual es produeix una davallada que arriba al punt més baix els anys 1451 i 1454, amb un salari de 30 diners/dia, però que posteriorment es va recuperant fins arribar l'any 1468 als 42 diners/dia assolits durant l'etapa precedent.

1468-1496. Els salaris es mantenen estables en 42 diners/dia malgrat que alguns anys augmentin o disminueixin un xic.⁹²

1497-1499. Augment salarial que es materialitza en 48 diners/dia els anys 1497 i 1499 i en 51 diners/dia l'any 1498.

90. Sobre l'estudi dels salaris als segles xiv i xv a Europa i sobre l'evolució dels salaris dels artesans lleidatans durant el període 1361-1500 vegeu ARGILÉS (1993), vol. 3.

91. Excepte les corresponents al període 1370-1381, les dades de les quals disposem són força contínues.

92. En relació al salari de l'any 1480, fa referència al d'un únic piquer; motiu pel qual hem de tenir en compte d'una forma suspecta els 48 diners que va cobrar.

CONCLUSIONS

Hem vist, en les ratlles precedents, quina fou l'evolució que seguiren, entre els anys 1361 i 1500, els preus d'un grup de productes molt diversos.

Respecte als productes agrícoles cal dir:

Primerament, que el Capítol, malgrat ésser un organisme eclesiàstic, a l'hora de vendre els seus productes, es comportava mogut per l'afany de treure'n el major profit econòmic possible. És per aquest motiu que no dubta en el fet de vendre el forment a un preu un xic inferior, del què es ven a altres indrets de la ciutat, quan l'interessa despatxar.⁹³ És segurament aquest interès pels beneficis, el motiu pel qual altres organismes catedralicis adquireixen el forment a diversos mercaders de la ciutat en lloc d'adquirir-lo a l'Obra.⁹⁴

En segon lloc, que la disminució del preu del gra motivada per un excedent de producció, no s'esdevé fins que els anys de bones collites són successivament dos o tres, quan els graners n'estaven plens.

En tercer lloc, que el preu del gra evolucionava generalment segons les previsions que es feien per a la collita propera.

I en quart lloc, que el preu del gra no estava sempre en relació amb la producció, és a dir, que no necessàriament un any en que s'havia rebut gran quantitat de forment provinent de les pabordies, el seu preu disminuïa; ja que en el preu del mercat hi entrava un element fonamental i desconegut per a nosaltres, l'adquisició de forment de fora vila per part de la Paeria.

També referent als productes agrícoles, s'han verificat les hipòtesis que ens vam plantejar:

—L'existència d'una tendència a la disminució dels preus, des de la segona meitat del segle xiv fins a l'acabament del segle xv, com a la resta de països europeus.

—Un comportament general similar del preu del forment lleidatà amb el preu del forment valencià i aragonès durant tot el període estudiat.

—Una remarcada correspondència entre el moviment general del preu del forment barceloní i lleidatà entre l'any 1430 i els darrers anys de la centúria.

—Una extraordinària coincidència entre les diverses fases que segueix el preu del forment lleidatà i les que segueix el forment navarrès, entre els anys 1361 i el primer quart del segle xv, i les causes que les determinen.

—El paper directiu que exerceix en el moviment de preus el forment, cereal bàsic, sobre la resta de cereal.

—Una major amplitud de les oscil·lacions de preus dels cereals secundaris que del forment. I una major amplitud del preu de l'ordi que del preu de la civada.

93. El Capítol, l'any 1442 va vendre el forment a 54 diners la fanega, perquè a la botiga de Montserrat es venia a 56 diners la fanega, i l'any 1495 el va abaixar dos diners per igualar el preu amb el del forment que es venia a la botiga de la ciutat. Arxiu Capitular de Lleida, secció llibres d'obra, any 1442, fol. 17v i any 1495, fol. 12v.

94. Segons Prim Bertran l'Almoina dels pobres de la Catedral, l'any 1388 adquirí el forment a diversos mercaders en lloc d'adquirir-lo a l'Obra. BERTRAN (1979), p. 100.

95. CARRERE (1977-1978), p. 152.

—La incidència de la Guerra Civil que repercuteix en un augment de preus de tots i cadascun dels productes agrícoles, encara que amb diversa intensitat.

—L'evolució del preu del vi és completament diferent a l'evolució dels preus dels cereals.

En termes generals, a Lleida, el període comprès entre la segona meitat del segle *xiv* i tot el segle *xv*, es pot considerar una etapa de crisi frumentària general; diverses causes — enfrontaments bèl·lics, lluites entre famílies, sequeres, gelades, plagues... — provocaven sovint un augment desorbitat del preu del forment i també de la resta de cereals, que els feia inaccessible per a la major part de ciutadans.

Referent als productes no agrícoles, la comparació entre els preus dels materials de construcció i els preus de la resta de materials, ens dóna a conèixer el diferenciat comportament que segueixen durant el període bèl·lic i postbèl·lic.

Podem observar una baixa dels preus iniciada al voltant de la segona dècada del segle *xv*, que culmina ens uns preus mínims entre els anys 1445 i 1450, amb una certa convergència en l'evolució dels diferents productes.

En canvi, l'evolució que segueixen a partir de la Guerra Civil és molt diferent. Els materials de construcció, a excepció de les teules, van tenir una puja més discreta que la resta de materials, i a més, finalitzat el conflicte, els preus dels materials de construcció tornaren a baixar. Contràriament, els preus de la resta de materials es mantingueren en uns nivells similars als assolits durant el conflicte.

La resposta al perquè d'aquesta evolució diferenciada, l'hem de cercar possiblement en les conseqüències de la guerra. Segons J. Lladonosa, després del setge de l'any 1464, Lleida quedà mig despoblada. En una súplica que els lleidatans fan a la reina s'indica que hi havia més de 400 albergs deshabitats. Tot i que aquestes dades poden ser exagerades, atès l'origen de la font, el fet és que la demanda de materials de construcció va baixar en picat i conseqüentment el seu preu.

Pel que fa a l'evolució dels preus dels productes no agrícoles i a la seva possible relació amb l'evolució del preu dels draps barcelonins, aquesta no s'adverteix fins ala segona dècada del segle *xv*, quan, segons Cl. Carrere,⁹⁵ s'inicia una davallada de preus, més forta a partir de l'any 1451.

Referent a la relació entre els preus dels productes agrícoles i els preus dels productes no agrícoles lleidatans és similar a l'exposada per E. J. Hamilton per Aragó i València. També a Lleida durant un primer període, que podem datar fins a l'any 1440, el preu de l'índex dels preus del forment se situa alternativament per sobre i per sota de l'índex del preu dels productes no agrícoles, és un període de molta oscil·lació tant per un com pels altres. En canvi, a partir de l'any 1440, una data que s'avança a les d'Aragó i València en uns 30 anys i uns 40 anys respectivament, el preu del forment se situa per sobre del preu dels productes no agrícoles, en especial dels materials de construcció.

95. CARRERE (1977-1978), p. 152.

Quin és el motiu pel qual els estudis sobre preus de la península Ibèrica arribin a conclusions tan diferents als realitzats sobre altres zones d'Europa? La resposta a aquesta pregunta no és fàcil, ja que desconeixem amb exactitud una de les variables que incidiren directament en el problema: la demografia.

Una hipòtesi es podria centrar en el tema de la productivitat. Ja hem fet esment més amunt que diversos historiadors la consideren clau a l'hora d'explicar el diferent comportament entre els productes agrícoles dels no agrícoles.⁹⁶

La productivitat agrícola de la península Ibèrica en relació amb la d'Europa Nord-Occidental és menor i amb majors sobresalts. Motivada per una qualitat inferior del sòl, un índex inferior de pluviometria, una utilització menor d'adobs, uns sistemes diferents de rotació i una tecnologia menys avançada. Factors fonamentals per a tot desenvolupament agrícola, però amb una major incidència durant un període de temps en què l'actuació de l'home es limitava a la utilització d'adobs d'origen animal.

Envers la relació entre preus i salaris l'evolució que al llarg del període 1361-1500 segueixen uns i altres és força diferent. Mentre els primers segueixen un moviment cíclic de pujades i baixes successives, amb fortes variacions d'un any a l'altre, els segons segueixen un moviment ascendent i relativament constant, el qual està estretament relacionat amb la devaluació monetària.⁹⁷ Aquesta circumstància fa que la capacitat adquisitiva dels piquers sigui molt variable segons el preu dels productes.

Si relacionem el comportament d'ambdós factors econòmics, durant el període esmentat, podem delimitar-lo en diverses etapes, unes favorables i altres desfavorables per a l'economia dels lleidatans.

Les dades de les quals nosaltres disposem ens indiquen que entre els anys 1361 i 1364 s'esdevingué un període molt crític per a l'economia de Lleida.⁹⁸ Malgrat que els salaris augmentaren considerablement degut possiblement a una manca de mà d'obra que absorbia tota l'oferta que existia en aquell moment, l'augment molt important dels preus⁹⁹ va fer que la capacitat adquisitiva dels menestrals fos molt reduïda.¹⁰⁰

Ara bé, aquesta crisi fou circumstancial? O contràriament, el període 1361-1364 el podem emmarcar dins un període de crisi molt més ampli?¹⁰¹

Durant el període 1380-1410 es palesa una situació econòmica favorable per a ls assalariats, motivada per l'augment salarial.

96. Hem citat concretament a D. C. North, R. P. Thomas i G. Bois.

97. L'any 1417 un florí equivalia a 121 diners, l'any 1418 a 122 diners, l'any 1432 a 124 diners, l'any 1436 a 126 diners, l'any 1436 a 128 diners, l'any 1437 a 129 diners, l'any 1438 a 130 diners, l'any 1442 a 120 diners, l'any 1447 a 121 diners, l'any 1449 a 130 diners, l'any 1450 a 132 diners i l'any 1463 a 156 diners. Vegeu ARGILÉS (1993), p. 507.

98. Aquesta situació que constatem en els llibres d'obra de la Seu Vella ja l'expressava P. Vilar a VILAR (1966-1968), p.450.

99. Els preus de l'any 1363 són darrera dels de l'any 1473, els segons més elevats de tota la sèrie.

100. No hem d'oblidar que durant aquests anys s'estava lliurant la guerra de Pere el Cerimoniós contra Pere el Cruel de Castella, i que, entre els anys 1363 i 1365 es desenvolupà de forma activa a les terres catalano-aragoneses.

101. Ens manquen les dades del període 1368-1376.

Entre els anys 1380 i 1390, malgrat que els preus, especialment el del forment augmentaren, els salaris augmentaren molt més.¹⁰² I durant les dues dècades següents mentre els preus s'estabilitzaren, els salaris continuaren augmentant.

Aquesta situació de bonança econòmica per als assalariats es va esvaïr durant el període comprès entre els anys 1410 i 1420 i es va perdre totalment durant les dècades següents a conseqüència de l'augment del preu dels cereals.¹⁰³

Els piquers que van col·laborar en les obres de la Seu Vella de Lleida no van recuperar la seva capacitat adquisitiva fins als anys posteriors a l'acabament de la Guerra Civil.¹⁰⁴

Durant les dues darreres dècades del segle xv podem tornar a parlar de benestar per als assalariats, degut als baixos preus dels cereals. De fet, va ésser durant el període 1475-1485 quan els piquers van assolir el poder adquisitiu més alt.¹⁰⁵

102. A causa d'una manca de mà d'obra motivada per les epidèmies, que queda palesa en la participació de dones en les obres de la Seu Vella.

103. En canvi, el preu dels productes no agrícoles va anar disminuint.

104. Vegeu ARGILÉS (1993), p. 518.

105. *Ibidem*.

Llistes de salaris i preus

SALARI MITJÀ DELS PIQUERS

ANY	SALARI MITJÀ EN DINERS	ANY	SALARI MITJÀ EN DINERS
361	28,32	1404	36,1
1362	32,19	1405	38,5
1363	31,31	1406	36
1364	33,09	1407	39,53
1365		1408	
1366		1409	40,11
1367		1410	37,09
1368	36,39	1411	36
1369	36,11	1412	
1370		1413	36
1371		1414	
1372		1415	
1373		1416	
1374		1417	42
1375		1418	37,66
1376		1419	42
1377		1420	42
1378		1421	42
1379		1422	
1380		1423	
1381		1424	42
1382	33	1425	42
1383	36,11	1426	40,06
1384		1427	42
1385	32,37	1428	
1386	36,45	1429	
1387	38,03	1430	42
1388	36	1431	42
1389		1432	42
1390	36,46	1433	42
1391		1434	
1392		1435	
1393		1436	42
1394		1437	42
1395	42	1438	42
1396	36,22	1439	42
1397	35,21	1440	42
1398		1441	42
1399		1442	42
1400	35,43	1443	42
1401	37,4	1444	39,5
1402	37,34	1445	36
1403	40,15	1446	42

CATERINA ARGILÉS I ALUJA

ANY	SALARI MITJÀ EN DINERS	ANY	SALARI MITJÀ EN DINERS
1447		1474	42,5
1448	42	1475	42
1449	42	1476	42
1450		1477	43,63
1451	30	1478	42
1452	32	1479	42
1453		1480	48
1454	30	1481	39,18
1455		1482	42
1456		1483	46,28
1457	36	1484	41,64
1458	36	1485	
1459		1486	42
1460	36	1487	
1461	36,95	1488	
1462	36,47	1489	
1463		1490	42,75
1464		1491	42
1465	36	1492	
1466	36	1493	48
1467	36	1494	42
1468	42	1495	
1469	42	1496	42
1470		1497	48
1471		1498	51
1472		1499	48
1473	42	1500	

PREU DELS CEREALS. PREU MITJÀ D'UNA FANEGA EN DINERS

ANY	FORMENT	ORDI	CIVADA	ANY	FORMENT	ORDI	CIVADA
1361	47,47	20		1374			
				1375			
1362	60	30	20,33	1376			
1363	105	42	45	1377	30		
1364	92,19	42,57	51	1378			
1365				1379	34	34	
1366				1380	34	34	
1367	50	20		1381			
1368		32		1382			
1369				1383	39	15,50	18
1370				1384	60		
1371				1385	67	31,33	34,5
1372				1386			
1373				1387	50		

EVOLUCIÓ DELS PREUS LLEIDATANS A LA BAIXA EDAT MITJANA (1362-1500)

ANY	FORMENT	ORDI	CIVADA	ANY	FORMENT	ORDI	CIVADA
1388				1435			
1389	46,57	27	25	1436	53,33	18,5	18,5
1390	43,33	22	24	1437	40,67	18	18
1391				1438	47,71	21,33	26,67
1392	40	22		1439	43		
1393	50	24	24	1440			
1394	54	25	25	1441	59,33	26	37
1395		26		1442	52,75	28,5	34,75
1396	56,25	29		1443	51,60	32,5	40
1397	44,25			1444	50,50	34,5	33
1398				1445	58,69	37,2	38
1399				1446	50,63		
1400	46,67	22	20	1447	27,25		
1401	53,86	22	21	1448	22,18	12	10
1402	72	42		1449	41,06	17,14	14,67
				1450	45,52	16,33	25,82
1403	43,06	17,17	16,25	1451	46,20	20,25	15,75
1404	41,67	13	15,5	1452	43,97	13,67	
1405	42,20	24	21,5	1453			
1406	68	30	30	1454	22,67	11,67	12
1407	40	20	24	1455	27,8	13,94	15,29
1408				1456	50,29	18	19,6
1409				1457	57,63	21,49	27
1410	42,33	14,33	14	1458	51,16	20,8	25,1
1411	34,89	18,18	20	1459			
1412			32	1460	44,98	28,11	30,18
1413	93	66	66	1461	54,08	28	32
1414				1462	50,19	25	30,44
1415				1463	78	42	48
1416	24	18	20	1464	90	42	42
1417	29,40	14,50	15,5	1465	86,25	42	
1418	28	16	12	1466	63,18	40	
1419	33,20	15,33	16	1467	52,67	27,5	26,67
1420	45,25	13		1468	37,75	17,5	18
1421	46	8	11	1469	42,67	17,67	19
1422	38	14	14	1470	77,33	40	39
1423	41,25	17	15,8	1471	59,43	21	20,33
1424	42,5	18,8	20	1472	93,14	40,8	43
1425	78	31,5	31,5	1473	147	84	64
1426	60,33	20	21,5	1474	72,5		
1427				1475	46	19,33	20
1428				1476	38	21,44	17
1429	47	24,67	25,25	1477	77,67	40	48
1430	39,33	24	24	1478	63,53	29,4	36,75
1431	42	21	21,15	1479	43,47	30	30
1432	51,7	21,33	21,33	1480	27,6	14,5	14,63
1433				1481	27,81	12,78	13,13
1434				1482	18,72	14	14

CATERINA ARGILÈS I ALUJA

ANY	FORMENT	ORDI	CIVADA	ANY	FORMENT	ORDI	CIVADA
1483	35,07	14,23	15,5	1492			
1484	68,64	24,57	32	1493	45,33	40	34,3
1485				1494	59,29	33	
1486	47,7	20	8	1495	67,33	33,29	34
1487	47,82	22	30	1496	50	25,50	24
1488				1497	50,59	21	22
1489				1498	6,55	17,60	17,25
1490	38,42	12,8		1499	33,93	17,25	14,75
1491	34,80	12,25	14	1500	42,09	20	18,5

PREU MITJÀ DEL VI. DINERS LA MITGERA

ANY	PREU	ANY	PREU
1361	6	1392	
1362		1393	
1363	14,5	1394	
1364	4	1395	8
1365		1396	
1366		1397	9
1367	16	1398	
1368		1399	
1369		1400	9,33
1370		1401	12
1371		1402	
1372		1403	
1373		1404	16
1374		1405	
1375		1406	20
1376		1407	16
1377		1408	
1378		1409	8,50
1379		1410	
1380		1411	
1381	6,33	1412	
1382	16	1413	12
1383		1414	
1384	22	1415	
1385	8	1416	10
1386	8	1417	10
1387	3,6	1418	20,67
1388		1419	
1389	18,67	1420	
1390		1421	14
1391		1422	

EVOLUCIÓ DELS PREUS LLEIDATANS A LA BAIXA EDAT MITJANA (1362-1500)

ANY	PREU	ANY	PREU
1423	8	1462	16
1424	12	1463	10,86
1425	12	1464	20
1426	6	1465	
1427		1466	9,25
1428	6	1467	5,67
1429		1468	7,80
1430	6	1469	9,25
1431	18	1470	23,25
1432	11	1471	10
1433		1472	12
1434		1473	18
1435		1474	
1436	3,67	1475	16
1437	5,33	1476	10
1438	14	1477	20
1439		1478	18
1440		1479	18
1441	4	1480	18
1442	16	1481	11,5
1443	20	1482	8
1444	10	1483	20
1445	9	1484	14
1446	10	1485	
1447	12	1486	20
1448	6,44	1487	12
1449	16,48	1488	6
1450	9,09	1489	
1451	9,56	1490	12
1452	9,26	1491	10
1453		1492	
1454	8,75	1493	16
1455	8	1494	8,73
1456	7,33	1495	18
1457	8,65	1496	13
1458	12,25	1497	7,08
1459		1498	12
1460	20	1499	20
1461	11,5	1500	12

PREU MITJÀ DELS MATERIALS

ANY	CALÇ (D/FANEGA)	GUIX (D/FANEGA)	TEULES (D/CENTENAR)	RAJOLS (D/CENTENAR)	TOVES (D/CENTENAR)
1361	13,25	12	60		
1362	18				
1363	14				

CATERINA ARGILÉS I ALUJA

ANY	CALÇ (D/FANEGA)	GUIX (D/FANEGA)	TEULES (D/CENTENAR)	RAJOLES (D/CENTENAR)	TOVES (D/CENTENAR)
1364	12				
1365					
1366					
1367					
1368	7,75	14	60		
1369					
1370					
1371					
1372					
1373					
1374					
1375					
1376					
1377					
1378					
1379					
1380					
1381					
1382	8,42	14			
1383					
1384					
1385	9,5		96		
1386		10,58			
1387	7				
1388	10,26				
1389					
1390		12	100	36	
1391					
1392					
1393			100		
1394					
1395		9,5			
1396		11			
1397					
1398					
1399					
1400		18			
1401		10			
1402					
1403		11			
1404		19,33			
1405					
1406					
1407		10	108		
1408					
1409		10	200		
1410					
1411	4	10	200		
1412					
1413					
1414					

EVOLUCIÓ DELS PREUS LLEIDATANS A LA BAIXA EDAT MITJANA (1362-1500)

ANY	CALÇ (D/FANEGA)	GUX (D/FANEGA)	TEULES (D/CENTENAR)	RAJOLES (D/CENTENAR)	TOVES (D/CENTENAR)
1415					
1416					
1417					
1418		12		100	54
1419					
1420					
1421	7,5	8	84		72
1422		8			
1423					
1424					
1425					
1426	8,42				
1427					
1428					
1429	6,53				
1430					
1431	5,5	10			
1432	5,75	9		106,66	40,5
1433					
1434					
1435					
1436					
1437	6	27			34
1438	6	30			
1439	6				
1440					
1441	7	7		78	
1442					
1443					
1444	6			72	
1445		7			28
1446		3,7		72	24
1447		8	72		
1448				72	
1449		8			
1450	4,5	8		60	
1451	8,3	5	66		
1452		7,3			
1453					
1454	6				
1455	5,5	7,5			
1456	5	7,67	66	60	29
1457		8		54	
1459		7,64		39	
1459					
1460		8,95	60	60	
1461		8,3		60	
1462					
1463					
1464					
1465					

CATERINA ARGILÉS I ALUJA

ANY	CALÇ (D/FANEGA)	GUIDX (D/FANEGA)	TEULES (D/CENTENAR)	RAJOLES (D/CENTENAR)	TOVES (D/CENTENAR)
1466		7			
1467					
1468		14			
1469		10			
1470		10			
1471				800	
1472		10		72	36
1473					
1474		8		72,8	
1475				52,28	
1476					
1477					
1478					
1479			72	36	
1480			72	60	
1481					
1482		9			
1483		9		60	
1484		8,5		60	
1485					
1486					
1487		5	60	48	
1488					
1489					
1490		6,9			
1491		7,2		44	
1492					
1493					
1494		6			
1495				48	
1496		7,25			
1497				48	
1498			60	60	34
1499		7			
1500			74		

PREU MITJA DELS MATERIALS

ANY	CLAUS (D/LLIURA)	CANDELES (D/LLIURA)	PAPER (D/MÀ)	SÈU (D/LLIURA)	ESTOPA (D/LLIURA)
1361	7,15		16		
1362	7	5	18		
1363	7		14		
1364	7,4	7	18,75	4	3
1365					
1366					
1367			21		

EVOLUCIÓ DELS PREUS LLEIDATANS A LA BAIXA EDAT MITJANA (1362-1500)

ANY	CLAUS (D/LLIURA)	CANDELES (D/LLIURA)	PAPER (D/MÀ)	SÈU (D/LLIURA)	ESTOPA (D/LLIURA)
1368	8				
1369					
1370					
1371					
1372					
1373					
1374					
1375					
1376					
1377					
1378					
1379					
1380					
1381					
1382		6	16		
1383	10				
1384					
1385	5	16			
1386	8		12	12	
1387					
1388	8,5	6	16	18	5
1389	9,28				
1390		6	16	12	4
1391					
1392					
1393				6	
1394					
1395	9	6			4
1396	8,75	6			4
1397	8,25				4
1398					
1399					
1400	8,14	6		4	6
1401	8	5,6		6	7
1402					
1403	8				5
1404	9,22	6			4
1405	8,5	6			
1406					
1407	8,2	7			4
1408					
1409	8				4
1410	8	6			
1411	7,75	6		5	4
1412					
1413	8			10	5
1414					
1415					
1416					
1417	8		15		
1418	7,24	6	16,5	6	

CATERINA ARGILÉS I ALUJA

ANY	CLAUS (D/LLIURA)	CANDELES (D/LLIURA)	PAPER (D/MÀ)	SÈU (D/LLIURA)	ESTOPA (D/LLIURA)
1419	7	5	14	5	3,3
1420		5	13		4
1421		5	12	5	4,15
1422		5	12	5	2
1423		5	12	5	4
1424		5	12		
1425		5	12	5	4,25
1426	6	5	12	5	
1427					
1428					
1429	8			5	
1430	7	6	13,8	5,5	
1431	6,5	6	11	5	3
1432	6,83		13	5	4
1433				6	
1434				5	
1435				6	
1436	6,8	6	10		4
1437	6,5	6	10		3
1438	6,5	6	13,33		3
1439	7				
1440					
1441	8				
1442					
1443					
1444					
1445		6	10	5	
1446				5	
1447	6,33		10		
1448			10		
1449	3		10		
1450	6,4	5	15	4	
1451	6				
1452	6,67	4,5	12,75	4	2,33
1453					
1454		5		4,5	
1455	7		10		
1456	6,75	10			
1457	6	5		10	
1458			10		
1459					
1460			10		
1461	6,5	6,67	10	6	2
1462		7	10	7	2
1463			10	7	
1464			10	8	
1465	7		15		
1466		8	9	8	4
1467	8	8	10	6	
1468	8,33	7,5	10	7	72
1469			12		

EVOLUCIÓ DELS PREUS LLEIDATANS A LA BAIXA EDAT MITJANA (1362-1500)

ANY	CLAUS (D/LLIURA)	CANDELES (D/LLIURA)	PAPER (D/MÀ)	SÈU (D/LLIURA)	ESTOPA (D/LLIURA)
1470		8	12	7	
1471		7	12	7	42
1472	7,83	8	10	7	
1473					
1474					
1475		8	12	8	
1476	8		12	6,5	
1477			12	7	
1478	8	8	12		
1479	12		12		
1480			12	8	
1481			12		
1482			12		
1483	7		12		
1484			12		
1485					
1486	8			8	
1487	8			8	
1488					
1489					
1490	9	8	12	7	
1491	9,83		12	20	
1492					
1493	8,5		12		
1494	9				
1495	10,33		12		
1496	9,5	7	12		
1497	9,5	7	12		
1498	8,67		12		
1499	12,5		12		
1500	9		12		

ÍNDEX DEL PREU DEL FORMENT

ANY		ANY	
1361	102,44	1371	
1362	129,48	1372	
1363	227,02	1373	
1364	198,94	1374	
1365		1375	
1366		1376	
1367	107,90	1377	64,74
1368		1378	
1369		1379	37,37
1370		1380	73,37

CATERINA ARGILÉS I ALUJA

ANY		ANY	
1381		1433	
1382		1434	
1383	84,16	1435	
1384	129,48	1436	115,08
1385	144,58	1437	87,76
1386		1438	102,96
1387	107,90	1439	92,79
1388		1440	
1389	100,50	1441	128,03
1390	93,5	1442	113,83
1391		1443	111,35
1392	86,32	1444	108,98
1393	107,9	1445	126,65
1394	116,53	1446	109,26
1395		1447	58,80
1396	121,39	1448	47,86
1397	95,49	1449	88,61
1398		1450	98,23
1399		1451	99,70
1400	100,71	1452	94,89
1401	116,23	1453	
1402	115,37	1454	48,92
1403	92,92	1455	59,99
1404	89,92	1456	108,52
1405	91,07	1457	124,36
1406	146,74	1458	110,40
1407	86,32	1459	
1408		1460	97,07
1409		1461	116,7
1410	91,35	1462	108,31
1411	75,29	1463	168,32
1412		1464	194,22
1413	200,69	1465	186,12
1414		1466	136,34
1415		1467	113,66
1416	51,79	1468	81,46
1417	63,44	1469	92,08
1418	60,42	1470	166,88
1419	71,64	1471	128,25
1420	97,65	1472	200,99
1421	99,27	1473	317,22
1422	83,73	1474	155,37
1423	89,02	1475	99,27
1424	91,71	1476	82
1425	168,32	1477	167,61
1426	130,19	1478	137,10
1427		1479	93,81
1428		1480	59,56
1429	101,42	1481	60,01
1430	84,87	1482	40,40
1431	90,63	1483	75,68
1432	111,57	1484	148,12

EVOLUCIÓ DELS PREUS LLEIDATANS A LA BAIXA EDAT MITJANA (1362-1500)

ANY		ANY	
1485		1493	97,82
1486	102,93	1494	127,95
1487	103,19	1495	145,30
1488		1496	107,90
1489		1497	109,17
1490	82,91	1498	100,45
1491	75,10	1499	73,22
1492		1500	90,83

ÍNDIX DEL PREU DELS MATERIALS

ANY	CALÇ	GUIX	TEULES	ANY	CALÇ	GUIX	TEULES
1361	150,57	95,92	60,81	1398			
136		143,88		1399			
1363		111,91		1400		143,88	
1364	136,36			1401		79,94	
1365				1402			
1366				1403		87,93	
1367				1404		154,54	
1368	88,07		60,81	1405			
1369				1406			
1370				1407		79,94	109,46
1371				1408			
1372				1409		79,94	202,70
1373				1410			
1374				1411		79,94	202,70
1375				1412			
1376				1413			
1377				1414			
1378				1415			
1379				1416			
1380				1417			
1381				1418		95,92	
1382	95,74	111,91		1419			
1383				1420			
1384				1421	85,23	63,95	85,13
1385	107,95		97,29	1422		63,95	
1386		84,55		1423			
1387	79,55			1424			
1388	116,67			1425			
1389				1426	95,68		
1390		95,92	101,35	1427			
1391				1428			
1392				1429	74,24		
1393			101,35	1430			
1394				1431	62,5	79,94	
1395		75,94		1432	65,34	71,94	
1396				1433			
1397		87,93		1434			

CATERINA ARGILÉS I ALUJA

ANY	CALÇ	GUIX	TEULES	ANY	CALÇ	GUIX	TEULES
1435				1468		111,91	
1436				1469		79,94	
1437	68,18	215,83		1470		79,94	
1438	68,18	238,81		1471			810,78
1439	68,18			1472		79,94	
1440				1473			
1441	79,55	55,96		1474		63,95	
1442				1475			
1443				1476			
1444	68,18			1477			
1445	55,96			1478			
1446	29,58			1479			
1447		63,95	72,97	1480			72,97
1448				1481			72,97
1449		63,95		1482		71,94	
1450	51,14	63,95		1483		71,94	
1451	94,32	39,97	66,89	1484		67,95	
1452		58,35		1485			
1453				1486			
1454	68,18			1487		39,97	
1455	62,50	59,95		1488			60,81
1456	56,82	61,28	66,89	1489			
1457		63,95		1490		55,16	
1458		61,07		1491		57,55	
1459				1492			
1460		71,54		1493			
1461		66,35	60,81	1494		47,96	
1462		63,95		1495			
1463				1496		57,95	
1464				1497			
1465				1498			60,81
1466		55,96		1499		55,96	
1467				1500			75

ÍNDIX DEL PREU DELS MATERIALS

ANY	CLAUS	CANDELES	PAPER	SÈU	ESTOPA
1361	85,9		105,26		
1362	84,13	83,33	118,42		
1363	84,13		92,11		
1364	88,94	116,67	123,66	38,46	66,67
1365					
1366					
1367	96,15	98,68			
1368					
1369					
1370					
1371					
1372					

EVOLUCIÓ DELS PREUS LLEIDATANS A LA BAIXA EDAT MITJANA (1362-1500)

ANY	CLAUS	CANDELES	PAPER	SÈU	ESTOPA
1373					
1374					
1375					
1376					
1377					
1378					
1379					
1380					
1381					
1382		100	105,26		
1383					
1384					
1385	60,10		105,26		
1386	96,15		78,95	115,38	
1387					
1388	102,16	100	105,59	173,08	111,11
1389	111,54				
1390		100	105,26	115,38	88,89
1391					
1392					
1393				57,69	
1394					
1395	108,17	100			88,89
1396		105,17	100		88,89
1397	99,16				88,89
1398					
1399					
1400	97,84	100		38,46	133,33
1401	96,15	93,33		57,69	155,56
1402					
1403	96,15				111,11
1404	110,82	100			
1405	102,16	100			88,89
1406					
1407	98,56				88,89
1408					
1409	96,15				88,89
1410	96,15	100			
1411	93,15	100		48,08	88,89
1412					
1413	96,15			96,15	111,11
1414					
1415				48,08	
1416					
1417	96,15	48,08	98,68		
1418	87,02	83,33	108,55		
1419	84,13		92,11	48,08	74
1420		83,33	85,53		88,89
1421		83,33	78,95		92,22
1422		83,33	78,95		44,44
1423		83,33	78,95	48,08	88,89
1424		83,33	78,95		

CATERINA ARGILÉS I ALUJA

ANY	CLAUS	CANDELES	PAPER	SÈU	ESTOPA
1425		83,33	78,95	48,08	94,44
1426	72,12	83,33	78,95	48,08	
1427					
1428					
1429	96,15			48,08	
1430	84,13	100	90,79	52,88	
1431	78,13	100	72,37	48,08	88,89
1432					
1433				57,69	
1434				48,08	
1435				48,08	
1436	81,72	100	65,79		88,89
1437	78,13	100	65,79		66,67
1438	78,13	100	87,72		66,67
1439	84,13				
1440	96,15				
1441					
1442					
1443					
1444					
1445		100	65,79	48,08	
1446				48,08	
1447	76,08		65,79		
1448			65,79		
1449	36,06		65,79		
1450	76,92	83,33	98,68	38,46	
1451	72,12				
1452	80,17	75	83,88	38,46	51,78
1453					
1454		83,33		43,27	
1455	84,13		65,79		
1456	81,13		65,79		
1457	72,12	83,33		48,08	
1458			65,79		
1459					
1460			65,79		
1461	78,13	111,11	65,79	57,69	44,44
1462		116,67	65,79	67,31	44,44
1463			65,79	67,31	
1464			65,79	67,31	
1465	84,13		98,68		
1466		133,33	59,21	76,92	
1467	96,15	133,33	59,21	76,92	
1468	100,12	125	65,79	67,31	
1469			78,95		
1470		133,33	78,95	67,31	
1471		116,67	78,95	67,31	
1472	94,11	133,33	65,79	67,31	
1473	108,17				
1474					
1475		133,33	78,95	76,92	
1476	96,15		78,95	62,50	

EVOLUCIÓ DELS PREUS LLEIDATANS A LA BAIXA EDAT MITJANA (1362-1500)

ANY	CLAUS	CANDELES	PAPER	SÈU	ESTOPA
1477			78,95	67,31	
1478	96,15	133,33	78,95		
1479	144,23		78,95		
1480			78,95	76,92	
1481			78,95		
1482			78,95		
1483	84,13				
1484			78,95		
1485					
1486	96,15		78,95	76,92	
1487	96,15		78,95	76,92	
1488					
1489					
1490	118,17	133,33	78,95	67,31	
1491	118,15		78,95	192,31	
1492					
1493	102,16		78,95		
1494	108,17				
1495	124,16		78,95		
1496	120,19		78,95		
1497	114,18	116,67	78,95		
1498	104,21		78,95		
1499	150,24		78,95		
1500	108,17		78,95		